

Van object naar inhoud

De UB van de Erasmus Universiteit Rotterdam heeft een helder tweesporenbeleid, dat bijdraagt aan een stevige verankering in de business – de wetenschappelijke kennisproductie en het opleiden van studenten. De bibliotheek heeft ‘de collectie’ losgelaten en informatie centraal gesteld: van object naar inhoud en van registratie naar manipulatie.

Erik Bouwer

Fotografie: Daniëlle van der Schans

D“Digitalisering is het omslagpunt voor *alle* bibliotheken”, aldus Gert Goris, adjunctdirecteur van de UB van de Erasmus Universiteit. “Wanneer je de bibliotheek beschouwt als opslaghuis voor boeken en tijdschriften, dan is er helemaal geen plaats meer voor de bibliotheek. In de toekomst hoeft er niets meer opgeslagen te worden. Vroeger werden in dat opslaghuis administraties gevoerd om te weten wat je hebt, waar het staat en of het is uitgeleend. En de bibliotheek had de functie om ergens een kwaliteitsstempel op te drukken. Verder had je weinig met de gebruiker te maken; bibliotheken keken bijvoorbeeld slechts globaal op inhoudsniveau naar de toegevoegde waarde van de collectie. De vakreferent selecteerde vroeger de bronnen en kende er metadata aan toe zodat bronnen een goede plek in de catalogus konden krijgen.”

Nu is dat wel anders, zo illustreert Goris: de catalogi worden weinig gebruikt, wat er in staat is immers voor een groot deel al digitaal aanwezig. Ook op administratief vlak zijn er externe partijen zoals EBSCO of ProQuest die alles bijhouden. Wat Goris betreft kunnen ook zaken als licentiebeheer en facturatie slimmer worden georganiseerd, bijvoorbeeld door op landelijk niveau licenties in te kopen en dus niet per instelling af te rekenen.

NIEUWE TAKEN VOOR DE BIBLIOTHEEK

Catalogisering, licentiebeheer, factureren en andere administratieve taken schuift de bibliotheek af: “We hebben de bibliotheek ook niet meer nodig als bewaarplaats – natuurlijk wel voor de bijzondere collecties. Wat doe je als bibliotheek dan eigenlijk nog wel?” Om die vraag te beantwoorden kijkt Goris allereerst naar de gebruikers: “We hebben als bibliotheek een belangrijke rol in de informatievoorziening bij onderzoek en onderwijs. Daar heb je te maken met allerlei verschillende culturen: filosofen gaan anders om met informatie dan economen, en

die weer heel anders dan pathologen. Grofweg: de een is gericht op taal, de ander is bezig met data en weer een ander bekijkt plaatjes. Die verschillen in eindgebruikers hebben ook invloed op de manier waarop naar de collectie wordt gekeken en wat je er mee zou willen doen.”

Op dit vlak moeten bibliotheken een belangrijke rol spelen, vindt Goris: “Als faculteit of onderzoeksgroep heb je mensen nodig die het leven voor jou gemakkelijker maken. Bijvoorbeeld om te voorkomen dat je voor iedere vraag alle informatie moet doorploegen, om te weten of je werkelijk niets gemist hebt.” Goris denkt daarbij aan het ontwikkelen van specifieke discovery-tools. Een nieuwe rol voor de ouderwetse vakreferent dus, die het informatiebelang van de wetenschapper behartigt en hem ontlast. “Voor een econoom ben je wellicht z’n rechterhand, voor een jurist is het bekijken van al die bronnen juist weer een deel van zijn eigen werk en ben je een lichte facilitaire dienstverlener.”

INFORMATIEMANAGER

Het informatiewerk wordt in ieder geval steeds intelligenter en schuift op richting ‘de business’: de wetenschappelijke kennisproductie. Dat betekent ook andere mensen in de bibliotheek, die meer kunnen op het vlak van informatiemanagement. “We zijn als UB de informatiemanager van de EUR. Daarvoor is het bezit van collecties geen noodzaak. Ons werk is

Gert Goris is adjunctdirecteur van de UB van de Erasmus Universiteit Rotterdam en is hoofd van de afdeling wetenschappelijke informatievoorziening. Hij is daarnaast werkzaam binnen de Erasmus Studio, een onderzoeksinstituut op het gebied van e-Research. Gert Goris sprak op het congres DB Update 2011 over de veranderende bibliotheek. Een verslag van deze sessie is te vinden op het blog van [Jan Klerk](#).

verschoven van het managen van objecten, boeken en tijdschriften, naar het managen van de informatie die in die objecten staat. Dat managen van informatie is veel ingewikkelder geworden. Het gaat niet alleen om het uit handen nemen van een vind- of zoekprobleem, je moet mensen ook leren om het zelf te doen.” Naast zichtbare aanwezigheid in het werk van de onderzoeker zit de UB ook diep in het onderwijs. “Die informatievaardigheid is een van de belangrijkste academische skills,” aldus Goris – de erkenning daarvan is terug te zien in het feit dat de UB nu met leerlijnen in alle opleidingen is vertegenwoordigd en dat voor studenten de eindtermen op dit vlak zijn vastgelegd. Ter illustratie: ruim tien jaar geleden kon nog worden volstaan met een rondleiding door de UB. Toch worden de gevolgen van de digitalisering maar langzaam duidelijk, aldus Goris. “Er is een hele generatie die niet overziet waar alle informatie vandaan komt, en dat je er op een andere manier mee moet omgaan. Dat zijn we nu een beetje aan het inhalen. Studenten gaan weliswaar heel gemakkelijk om met nieuwe *devices*, maar ze weten vaak niet wat er achter zit.” Als scholieren hebben ze zich vooral opgesteld als *informatieconsumenten*: sterk gericht op Google en zich niet bewust van het bestaan of de rol van bijvoorbeeld validatieprocessen.

STUDIEPUNTEN

“Er is veel veranderd: we vertellen nu hoe de informatie-industrie in elkaar zit, hoe het internet daar een rol in speelt en hoe je research doet op dat internet. Er wordt ook onderwijs gegeven in het organiseren van de informatie die je hebt verzameld. Hoe houd ik het allemaal beheersbaar? Dat is er allemaal bijgekomen – het contact met de student is daardoor intensiever geworden.” En misschien wel het meest krachtige bewijs daarvan is dat de bibliotheek voor veel studenten nadrukkelijk aanwezig is in de vorm van studiepunten. Die leerlijn *informatievaardigheden* eindigt rond het afstuderen van de student. In die fase moet alle verzamelde informatie en opgedane kennis uitmonden in een scriptie. Het bleek dat

studenten in de praktijk vaak niet uitkwamen met de opgedane informatievaardigheden. Voor een deel wordt dat veroorzaakt doordat scriptiebegeleiders in de faculteiten zich weinig bezighouden met het zoeken en vinden van informatie rondom de scriptie, zo legt Goris uit: “Daar is gewoon de tijd niet voor. Daarom is het scriptie-atelier opgestart, waarbij begeleiding wordt gegeven. De bibliotheek kan dus een zeer concrete rol spelen bij het afstuderen van de student.”

IMPACTANALYSE

Nast het ‘omarmen van digitalisering’ en het ‘leren werken met digitale informatie’ is er nog een derde ontwikkeling die de focus van de UB mede bepaalt. Uit digitale informatie is herleidbaar wat de impact is van het onderzoek dat daarin wordt beschreven. In Leiden, Wageningen en ook binnen de EUR wordt hier naar gekeken. Elk onderzoeksterrein heeft zijn eigen cultuur, legt Goris uit. Hij geeft een voorbeeld: “Bestuurskunde krijgt veel opdrachten van de overheid: derdegeldstroomonderzoek waarbij de opdrachtgevers bepalen wat je gaat doen. De rapporten die daaruit voortvloeien, leiden meestal tot publica-

ties zonder peer review en ze worden meestal niet geciteerd. Toch willen we ook bij dit belangrijke werk bijvoorbeeld de impact van een groep bestuurskundigen op het beleid bepalen, of de media-impact van bepaalde opdrachten. Zo zijn bepaalde filosofen bijvoorbeeld nadrukkelijk voedend voor de maatschappelijke discussie. Daarbij is het ene onderzoeksgebied sterk datagedreven en is het andere meer onderdeel van het maatschappelijk discours.”

Er is ook een ander belang gemoeid met de impact van wetenschappelijke productie. Directies willen voor de verdeling van gelden graag over andere instrumenten beschikken, want ook al is dat soms het enige beschikbare instrument, “het is gevaarlijk om dat uitsluitend op basis van citaties te doen,” zegt Goris, “we brengen voor verschillende wetenschapsgebieden de publicatiecultuur en de veranderingen daarbinnen in kaart. Daarbij maken we gebruik van

Web of Science, maar ook van Scopus van Elsevier¹ en van IkRegeer.nl, waar alle overheids- en beleidsstukken zijn terug te vinden, en zoeken naar de verwijzingen naar de EUR. Op basis van de resultaten proberen we vervolgens een betere publicatiestrategie te realiseren.”

METEN, ADVISEREN – OOK DIRECTIES

Metten en adviseren dus, waarbij dat laatste kan inhouden dat mensen afscheid moeten nemen van een bestaande publicatiecultuur: “Dat is soms een enorme *eye opener* voor de klanten en levert tevens een flink debat op binnen de EUR.” De bibliotheek beschikt over veel bronnen en kent daar ook de mankementen van, legt Goris uit. Uit affiliatieonderzoek binnen Scopus is bijvoorbeeld bekend dat miljoenen records geen of een foutieve affiliatievermelding hebben. Een completer beeld draagt bij aan zuiverheid, ook voor decanen en college van bestuur als het gaat om het verdelen van budgetten. Het statistisch beschrijven van wetenschappelijke activiteiten leidt weer tot impact repositories, waarmee je een ‘geheugen’ opbouwt van alle wetenschappelijke activiteiten van de EUR. De analyses kunnen er ook toe bijdragen dat vakgroepen op een andere manier kijken naar onderzoeksactiviteiten, aldus Goris: “Passen ze wel bij de onderzoekslijnen? Of worden ze juist interessant omdat je er een nieuwe wetenschappelijke lijn mee kunt uitzetten? Uit een analyse van bestuurskunde en sociologie van de EUR kwamen bijvoorbeeld verschillen naar voren in publicatiepraktijken en werd duidelijk op welke punten onderdelen van de afzonderlijke disciplines vooroplopen of juist achterlopen.”

DIGITAAL ZORGT VOOR VERNIEUWING

De rollen zoals Goris die omschrijft zijn alleen maar mogelijk “omdat alle informatie digitaal beschikbaar is en je met de inhoud aan de slag kunt”. Dat geldt ook voor Open Access (OA), dat binnen de EUR niet alleen betrekking heeft op wetenschappelijk materiaal zoals master-scripts. De EUR wil ook onderwijsmateriaal

in haar repository gaan opnemen. Dat zou in combinatie met afspraken met Stichting PRO moeten bijdragen aan een reductie van de administratieve lasten.

Goris ziet met 'digitalisering' op de achtergrond ook wel belangrijke mogelijkheden voor openbare bibliotheken, die een rol zouden kunnen spelen in het structureren van informatie voor speciale doelgroepen in de maatschappij. In de universitaire wereld, zo stelt Goris normaal, vervult de bibliotheek verschillende rollen voor verschillende disciplines – eenvoudigweg omdat die disciplines totaal anders met informatie omgaan. "Je zou voor patiëntengroepen fantastische collecties kunnen maken en ontsluiten in een portal. Verder bepaalt de plaats ook wat de functie van een bibliotheek is."

In dit verband stelt Goris ook vast dat wat voor de UB geldt, ook voor de OB zou kunnen gelden: "Vroeger was de taak vooral registrerend, nu is het manipulerend", of in andere woorden: de bibliotheek gaat steeds meer van *object* naar *inhoud*.

ANDERE BIEB, ANDERE MENSEN

Die manipulatie van informatie vraagt (ook binnen de UB) om ondernemerschap. Goris: "Er is hier veel behoefte aan medewerkers die de taal van de mensen in de faculteiten spreken. Ze moeten het overzicht hebben op de informatiestromen van het vakgebied en ze moeten het informatievraagstuk van het vakgebied kunnen behartigen. Ze moeten zowel beschikken over domeinkennis als enigszins generalist zijn, omdat ze bijvoorbeeld samen met een IT'er naar toepassingen moeten kunnen kijken. De vakreferent als informatiespecialist moet ook een spin in het web zijn, een netwerker." En de bibliotheek moet niet alleen vraaggestuurd werken, maar ook zelf met R&D aan de slag gaan. "De dialoog met de klant is het allerbelangrijkst. De klant heeft allerlei wensen, maar weet ook niet precies wat hij op dat vlak kan verwachten van de bibliotheek", aldus Goris.

NOG GEEN ALTERNATIEF VOOR DE OB

Goris kijkt met flinke zorgen naar de actuele ontwik-

kelingen in de hoek van de openbare bibliotheken. "Gemeenten brengen, zoals hier in Rotterdam, de dienstverlening desastreus terug. Ik houd mijn hart vast voor de wijken waarin vrij veel ouderen wonen, of waar jongeren hebben leren lezen dankzij de bibliotheek." Volgens Goris is het nog steeds nodig dat je de cultuur naar de verschillende uithoeken van de stad brengt. Zijn argument is eenvoudig: "Omdat er op dit moment nog geen volledige vervanging of alternatief bestaat voor de openbare bibliotheek. In de toekomst, als de informatiewereld op een andere manier is georganiseerd, dan zal het instituut OB wellicht zijn langste tijd hebben gehad. Functies zijn dan wellicht op andere plekken terecht gekomen. We vinden elkaar toch wel. Dat is het aardige van Het Nieuwe Werken. Kijk naar de Starbucks-vestiging in het Centraal Station in Amsterdam, die zit 's ochtends stampvol. Maar het zal nog wel even duren voordat ouderen in onze samenleving op die manier werken of met informatie omgaan. "Het enige systeem dat we nu hebben is de OB-infrastructuur. Er wordt veel te gemakkelijk afstand gedaan van die infrastructuur die zijn nut heeft bewezen. Die spreiding over de stad heeft belangrijke eigenschappen en dat hebben we met digitaal nog niet op orde zo lang we geen e-books kunnen afnemen bij de OB, er voldoende aanbod op dat vlak is en iedereen ook over de juiste devices beschikt." **dib**

Noot

¹ Elseviers Scopus is een databank met abstracts van artikelen uit 15.000 tijdschriften van ruim 4.000 wetenschappelijke uitgevers vanaf 1966 tot heden. Bij elk artikel staat vermeld uit welke andere artikelen de auteur heeft geciteerd en door welke auteurs het desbetreffende artikel later geciteerd is. Het grootste deel van de tijdschriften betreft de STM-vakgebieden (Science, Technology, Medicine), maar ook economie, sociale wetenschappen en geesteswetenschappen zijn goed vertegenwoordigd.